

"לבניינה של תורה" – חלק שני

שיחה שנמסרה בביהמ"ד כפי מו"ר ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א

"חֲזַק וְיִצְאֵמָךְ לְפָנֶיךָ"

שיחה לקראת סיום ה'זמן' – בימי מגפת הקורונה (יד)

"וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד לְנַפְשֵׁיכֶם"

"ישראל נעה למצב מסוכן" זו הכותרת שהתנוססה היום בראש ערוצי החדשות. בכתבה מסופר שראש שרותי בריאות הציבור של מדינת ישראל התפטרה תוך שהיא מטיחה טענות קשות בממשלה: "הטיפול במגפה איבד כיוון. אנו צופים בתסכול בשעון החול של ההזדמנויות ההולך ואוזל". התיאור שהיא מתארת כלל לא נשמע מעודד. זוהי שעה קשה.

לפני שניכנס להתבוננות מעמיקה, נחזור ונדגיש את חובתנו לשמור על בריאות הגוף. כל הנמצאים בישיבה צריכים להרגיש אחריות פרטית ואחריות ציבורית – על עצמם, על הישיבה ועל משפחתם. גם כשאנו יוצאים

הביתה בתום מחזור נוסף של "קפסולה" נמשיך לנהוג בזהירות רבה ולהקפיד על ההוראות. כבני ישיבת הסדר, חלק מהיושבים כאן כבר שרתו בצבא וחלקם יהיו בו עתיד. בצבא נוהגים לקרוא את הוראות בטיחות לפני כל תרגיל או מטווח, ומסיימים: "הוראות אלו נכתבו בדם". בחסדי ה' אנו נשמרים ונוסיף לשמור יותר טוב. בעזרת ה' כולנו נמשיך להיות בריאים – אנו, משפחותינו וכל בית ישראל.

"הוֹכַח תוֹכִיחַ"

לפני שאמשיך אקדים שהרב אברהם שפירא זצ"ל נהג לחזור פעמים רבות על דברי ה'כתב סופר', שהיה בנו של רבנו ה'חתם סופר', ראש גולת

הונגריה ואירופה. ה'מגן אברהם'¹ פוסק שאם אדם חושב שתוכחתו לא תתקבל ותביא לכך שישנאו אותו הוא פטור מלהוכיח. בנוגע לכך חידש ה'כתב סופר' חידוש גדול²: כל זה נאמר ביחס לאדם פרטי, אולם היושב על כיסא הרבנות ומתפקידו לפקח על ענייניה הרוחניים של העיר מחויב להוכיח, ולא יחוס על כבודו כי אם על כבוד ה'. לפיכך אני מרגיש שמחובתי לעמוד על הדברים שוב ושוב ולחזור עליהם. גם אם מישהו יחשוב שאנו מפריזים בכך הרי שחזקו עלינו דברי ה'כתב סופר' המחייבים אותנו להלכה, בפרט שהדברים נוגעים לעצם חיינו.

"אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל"

במסכת ברכות, אותה אנו לומדים בישיבה, אומרת הגמרא³: "תנו רבנן: ארבעה צריכין חיזוק", ומסביר רש"י: "שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כוחו" – כל החיים צריך להתחזק בארבעה דברים "ואלו הן:

¹ סימן תרח, סעיף קטן ג: "ובספר חסידים סימן תי"ג כתב: דוקא איש את אחיו שלבו גס בו, אבל אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינקום ממנו אין להוכיחו".

² שו"ת כתב סופר, אבן העזר, סימן מז: "היה לו להביא מ"ש מג"א סי' תר"ח סק"ג בשם ספר חסידים שאם ע"י תוכחה ישנאנו וינקום ממנו א"צ להוכיחו עיין שם. ובאמת נ"ל דדברי הס"ח רק במצות 'הוכח תוכיח עמיתך', שאם רואה דבר מגונה בחבירו שצריך להוכיחו, באופן שישנאנו וינקום ממנו – אין צריך. אבל מי שיושב על כסא הרבנות ונתקבל לפקח על עסקי העיר להורות דרך החיים להוכיח ולייסר אותם בדברים ולהעמיד הדת כל האפשר – לא יחוס על עצמו, רק על כבוד ה' יהיו עיניו ולבו תמיד".

³ דף לב, עמוד ב

לפגוע באחר או להציק לו. אדם בריא בנפשו מחפש כל העת את האפשרויות לסייע לכל הסובבים אותו. רובם המכריע של המעשים הטובים – בין בדברים שבין אדם לחברו ובין בדברים שבין אדם למקום – נעשה על ידי האדם באופן הזורם ומתאים לטבעיות שלו והוא אינו נאלץ להילחם עם עצמו על עשייתם. רק כאשר המצב הנפשי והרוחני מתקלקל בקרב האדם הרי שהוא יוצא מגבולות הטבע ועשיית המצוות כבר אינה טבעית עבורה.

”תפילה – העובד האמיתי ישתוקק לשפוך נפשו לה’ בנועם שיח”. כל אחד רוצה לחוש שיש לו על מי להישען. בפרט כאשר מדובר בדברים שיד אדם קצרה מהושיע או כששומעים אבחנות כואבות, כפי שציטטנו בתחילה. במקרים שכאלו אדם חש שאין לו על מי להישען אלא על ה’ אלקיו. במקרה של כאב או מצוקה יהודי פונה בתפילה השמימה. יתירה מכך, כותב הרב זצ”ל בהקדמתו לביאורו לסידור ‘עולת ראייה’¹¹, הנפש הישראלית מתפללת כל העת.

דרך ארץ – בימים אלו אנו עוסקים רבות ב”דרך ארץ”. לא במובנם של דברי חז”ל¹²: ”דרך ארץ קדמה לתורה”, הדורשים להתנהג לסביבה בצורה נאותה, אלא במובן של התנהגות ארצית אנושית, כפי שמסביר רש”י¹³: ”אם אומן הוא – לאומנתו, אם סוחר הוא – לסחורתו, אם איש מלחמה הוא – למלחמתו”.

בתקופה זו אנו נדרשים פעמים רבות לפקוח עין על האופן בו אנו מצויים בציבור: להקפיד על עטיית מסכה; להקפיד על שהייה במקום המותר לפי מתווה הקפסולות; לשמור על הנחיות המערכת שאנו מצויים בה; להפנים שחוסר שמירה על ההנחיות עלול לעלות בחייהם של אחרים. אומר הרב ש”ך דרך ארץ” טבועה באופיו של אדם נורמאלי ומעצמו הוא מבין את אחריותו לעטות מסכה בשל הנזקים החמורים העלולים להיגרם מאי הקפדה על כך, אף ללא איום בקנס. גם כשהדבר לא נוח אדם בריא מבין את חומרת

תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ. תורה ומעשים טובים מניין? שנאמר⁴: דַּק חֶזֶק וְאַמֵּץ מְאֹד לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַתּוֹרָה. ‘חֶזֶק’ בתורה, ‘אמץ’ במעשים טובים. תפילה מניין? שנאמר⁵: קָנָה אֵל ה’ חֶזֶק וְאַמֵּץ לִבָּהּ וְקָנָה אֵל ה’ – אומרים חז”ל⁶ שיש ללמוד מהפסוק שאם אדם התפלל ולא נענה שיחזור ויתפלל. ”דרך ארץ מניין? שנאמר⁷: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עֲמָנוּ וּבְעַד עָרֵי אֱלֹקֵינוּ”.

ב’עין איה’⁸ מוסברים משמעותם של ארבעת הדברים הללו והצורך בחיזוק דווקא בהם. הרב מפרש באופן מחודש מאוד שהמיוחד בארבעת הדברים שהם מוטבעים בטבעו של אדם בריא כיסודות המבנה השלם של הגוף, הנפש והרוח. לכן אדם בריא בגופו ובנפשו ובטבעו הרוחני ישמור עליהם ויתאמץ עבורם.

כך אומר הרב: ”אלה הארבעה דברים יש להם יסוד לכוסף טבעי” – ישנה משיכה טבעית לדברים הללו בעצם אישיותו של כל אחד ואחד מבני האדם. ”תורה – כל איש חכם וישר-דרך יחשוק בלבבו אהבת תורה ובכל נפשו יתאוה להרבות ידיעתה”. אדם בריא בנפשו הישראלית רוצה בטבעו להתמלא בדברי תורה, ש”הם חיינו וְאֵרֶץ יְמִינוּ”⁹. הוא מעצמו חש בחוסר ובצימאון כאשר אינו לומד ואין צורך להפציר בו שילמד¹⁰.

”מעשים טובים” מכונים ביותר המצוות, שהן גם כן מושגות בטובן לרגש האדם הישר ונפש הצדיק מתאוה לטוב”. האדם הנורמאלי, הצדיק והבריא, ישר הדרך, מתאוה לעשות טוב. הוא אינו רואה כל סיבה לנהוג כלפי מישהו באופן לא נעים. ”כאשר נפש הרשע אוותה רע”, כפי שנפש הרשע מתאוה לרע בטבעה. הרשע מעליב ופוגע באופן טבעי, אף מבלי מחשבה, מפני שזה טבעו, אולם אדם נורמאלי הבריא בנפשו לא יעלה על דעתו כלל

⁴ יהושע, פרק א, פסוק ז

⁵ תהלים, פרק כז, פסוק יד

⁶ ברכות, שם

⁷ שמואל ב, פרק י, פסוק יב

⁸ ברכות, פרק ה, אות פ

⁹ עיין אורות התורה, פרק ז, אות ד: ”מיעוט מתיקות נעימת התורה בא מחסרון בטבע הישראלי של הנשמה”.

¹⁰ עיין שם, אות ח

¹¹ חלק א, פרקי תפילה, פרק א, סעיפים א-ד

¹² תנא דבי אליהו רבה, פרשה א

¹³ ד”ה דרך ארץ

אלו דברים פשוטים, שלכאורה כלל לא היינו אמורים להזהיר עליהם, אך מכיוון שדרכו של טבענו להתרגל ולשכוח יש צורך לחזק ולעורר מדי פעם. כך למדנו מדבריהם של ה'כתב סופר' ור' אברום שיש לחזור ולהגיד שוב ושוב.

עלינו להתחזק בקיומם של ארבעת הדברים הללו, על אף היותם כל כך טבעיים לנו: התורה היא עצם חיינו; מעשים טובים – כל אחד מאתנו מייחל לעשות טוב; תפילה – הלוא נפשנו כוספת לקב"ה; דרך ארץ – להיות אדם נורמאלי. למרות שתכונות אלו קיימות בכל אחד מאתנו יש צורך בחיזוק שכלי. אלמלא כן התשוקה הטבעית, הרצון הטבעי והגולמי לעשות רק טוב, תיפול ותתרפה. רפיון זה עלול לעלות במחיר יקר – כבר עכשיו ישנם מעל אלף נדבקים ביום. לצורך ההשוואה, כאשר בגל הקודם היו רק כמה מאות נדבקים הכל מאוד חששו מכך ולא יצאו מהבתים. כעת למרות שהמצב חמור בהרבה, והרופאה אף מזהירה מהחמרת המצב עד כדי צורך להטיל סגר כללי על המדינה, נראה שישנה אדישות מסוימת. לעיתים לרגש יש מקום דומיננטי בנפש האדם, ולרבים יש נטייה לאפשר לו לנהל את חייהם, גם אם הוא אינו מדריך אותם באופן הנכון. קיבלנו שכל מבורא העולם ועלינו להנחות את דרכנו לפי הכרעתו.

”כִּי פִקְדֵיךָ דָרְשֵׁתִי”

אנו מקווים שהמצב יאפשר לנו להשלים את ה'זמן' עד תומו בתשעה באב. אם נזכה תשעה באב יהפך לששון ולשמחה ונחוג בו יום טוב. אם לא – נאלץ שוב לצום, להצטער ולהתאבל. נתפלל שלא ייגזר עלינו שוב להתכנס בבתינו מתוך חידלון ותסכול ולא יישבר מטה לחמם של רבבות.

האופן בו ייראה סוף ה'זמן' שלנו תלוי בנו. ריבוננו של עולם מנסה בכך אותנו. ישנו סעיף נפלא ב'אורות התורה'¹⁴: ”ישנן כמה סיבות המעכבות את האדם מדברי תורה שלא ייכנסו בלבבו”. הלא לאיש אין ספק שהתורה היא זו שמגינה ומצילה

העניין ואת התועלת הגלומה בו ומבצע את הדברים ללא תהיות וויכוחים. ”דרך ארץ – הלא הטבע בכללו דוחק לסדר ענייניו הזמניים כאדם שהוא מדיני בטבע”. אדם נורמאלי אף מבין את אחריותו על פרנסת אנשי ביתו.

”וְלְעוֹרֶר לְבִי לְאַהֲבָתְךָ”

אולם, אומר הרב זצ"ל: ”בכל זאת, על כל אלה לא יסמוך שום אדם על הטבע, לומר שהוא יעשה את תפקידו לעוררו בדרך ישרה בכל אלה התשוקות, שאחריתן היא חיי עולם גם חיי שעה” – אסור לאדם לסמוך על טבעו הישר שיכוון אותו הישר אל כל הדברים הללו המזכים אותו גם בחיי עולם וגם בחיי שעה, גם בתורה ובתפילה וגם בזהירות ובריאות. אלמלא מאמץ אישי ופנימי הטבע הישר לא יפעל את פעולתו על האדם. ”כי אם צריך חיזוק שכלי, ובלא חיזוק שכלי התשוקה הטבעית תיפול ותרפה, גם תוליך באופן ההשגה באורחות שאינן סוללות”.

הדברים מזכירים את דברי הרופאה שהזכרנו בתחילה: בימי הגל הראשון של המגפה החשש מהנגיף אחז את כולם ולכן הכל שמרו על ההוראות. אולם, עם הזמן התרגלנו למצב והדבר הביא להתרופפות בשמירה על הכללים. יש נטייה ישראלית לסמוך ש”יהיה בסדר” ובעת שהותר לשחרר מעט את המצב חל רפיון מוחלט בשמירה ובזהירות. אמנם בארץ ישראל ישנה השגחה ושמירה על הכללים, אך אין זה מצדיק ולזול ואי-שמירה. כאשר מזלזלים בהנחיות התוצאות ניכרות באופן מיידי. אסור לנו לזלזל בהנחיות הבריאות, שהרי זוהי עבודת ה'. למרות שזוהי אינה גמרא מפורשת ולא הלכה שנפסקה ב'שלחן ערוך', מכל מקום כך יש לנהל את החיים הנורמאליים. וכי אדם לא יפרנס את משפחתו אלא יקבץ נדבות? אדם מן השורה מודע לחובה זו המוטלת עליו ופועל בהתאם. כך גם אדם נורמאלי מודע לאחריות שיש לו על סביבתו, המטילה עליו חובת שמירה וזהירות, שהלוא ייתכן והוא או זה שלידו נושא את הנגיף, חלילה.

לא מכבר, מעורר הדבר געגועים וחיבה אל הלימוד. הביטול מעורר לחוש את עוצמת החיים המלאים המצויה בלימוד התורה לעומת חיי הריקנות.

בהודאתו של רבי נחוניא בן הקנה, הנאמרת בשעת עריכת סיום מסכת, מודגש: "שאנו רצים והם רצים – אנו רצים לדברי תורה, והם רצים לדברים בטלים". יש השואלים: לשם מה להזכיר את אלו הרצים להבל ולדברים בטלים? ותשובתם בצידם: חשוב שנדע שיש ריצה להבל, מפני שמי שאינו רץ לתורה על כורחך רץ להבל¹⁶. לפיכך התקופה המורכבת הזו דורשת מכל אחד ואחד מאיתנו – מהבחורים הנפלאים, מהר"מים וממני – להתחזק בלימוד התורה, במיוחד בשלושת השבועות הללו. דווקא בתקופה מאתגרת זו נדרש מאיתנו משנה מאמץ, על מנת שזכות התורה תעמוד לנו ולעם ישראל.

"ומה ה' דורש ממך"

"במעשים טובים" – ברצוני להדגיש פעם נוספת את חשיבות ההקפדה בענייני "בין אדם לחברו". בימים אלו בהם אנו מצויים בקפסולות, וזה מחייב אותנו באחריות גדולה מאוד. אמנם, בתוך הקפסולות אין חיוב לעטות מסכות, אולם בד בבד הדבר מחייב אחריות מאוד גדולה כלפי כל הסובבים.

התנהגות חסרת אחרות אינה עניין של מה בכך. תוצאותיה עלולות להיות מרות – משק מתמוטט ויציבות כלכלית מתערערת. זאת מבלי לדבר על המחיר הכבד של חיי אדם שהתנהגות זו עלולה לגבות.

"בתפילה" – עלינו להתאמץ לבקש שישראל לא "תנוע למקום מסוכן", שהמגפה תיעצר ושהקב"ה יסייע ביד הכל להבין את חשיבות ההתנהגות האחרת.

כעת ה' שואל מאיתנו זהירות והתחזקות. מחד גיסא, יש להקפיד במשנה זהירות על הוראות הבטיחות בשיבה ובקרבת המשפחה, ורצוי אף לעורר את שאר בני המשפחה לנהוג כך. מאידך

אותנו ואת כל עם ישראל, מדוע אם כן קשה לנו ללמוד במלוא המרץ? הרב אומר שכדי לעמוד על הסיבה יש לבחון היטב את הדברים, כפי שאומרים בעולם הרפואה שדיאגנוזה נכונה היא חצי מהרפואה: "ותמיד צריכים לדעת מה היא הסיבה המעכבת באותה השעה שהעיסוב הוא מורגש, כדי שיידע באיזה אופן להסיר את הסיבה כדי שייפתח לבו להיקשר יפה בדברי תורה. כי אם לא יידע את הסיבה הנכונה, יש שיטרח הרבה להסיר סיבה אחרת שהיא באמת אינה מעכבתו עכשיו", כדוגמת אדם הלוקה תרופה שאינה מתאימה למחלה בה הוא לוקה שוודאי שלא ירפא ממנה, "והסיבה השלטת עכשיו, שהיא מעכבתו כעת מקישורה של תורה, תישאר בעינה, ויעמוד האדם במבוכתו". האדם ישקיע מאמצים בכיוון שגוי, ואילו הבעיה האמיתית לא תיפתר. "והסיבות הללו יש מהן שהן רוחניות ויש שהן גשמיות, יש שהן באות מחסרון הכשרה של קודש ויש שהן באות מחסרון הכשרה של חול". לפעמים קשה ללמוד בגלל שלא חיים באופן נורמאלי, למשל המקום אינו מספיק נקי וזה גורם לחוסר חשק ללמוד.

כדאי לנו לבדוק בקרבנו פנימה האם אכן האבחון הזה נכון אף לגבינו. יש כיום קשיים ומחסומים רבים העומדים בפני הלימוד. לפעמים מחלחלת ההרגשה שאין לנו כבר כוח להתמודד, ושמבחינתנו שישראל תנוע להיכן שתנוע, כאילו זו בעיה רק של שר הבריאות... זו אינה דרכם של בני תורה! הרי יש לנו אחריות על עצמנו ועל העולם!

בהמשך כתב הרב זצ"ל דברים שאפשר לקשר אותם גם למציאות בה אנו שרויים¹⁵: "יש שהומנים שמתבטלים מהתורה הם פועלים להאיר את העיניים להכיר את תוכן קדושת התורה ועומק החיים שהיא משפיעה על לומדיה". כשאדם רעב או צמא הוא לומד להעריך כיאות את ערכם של המזון והשתייה. לעיתים דווקא הזמן של הריק והחיסרון מעורר להרגיש את ערכו של המילוי. כאשר ישנו משך זמן ארוך של ביטול תורה, כפי שחווינו עד

¹⁶ עיין ימלא פי תהלתך – תורה (לגרא"ל שטיינמן), עמוד שכו

גיסא, חלילה אין לדאוג אלא להתמלא באמונה ובטחון בקב"ה. תפקידנו הוא להיזהר במאה אחוז זהירות ובאפס אחוז היסטריה.

”לְאֹר בְּאֹר הַחַיִּים”

היום הוא יום ההילולא של רבנו חיים בן עטר, 'אור החיים' הקדוש. אולם, בשל התפרצות הנגיף חסמו את הגישה לציונו.

לכבוד יום זה, בעזרת ה', יתארח כאן היום מרן הראשון לציון שליט"א. זהו יומא טבא לרבנן לכבודה של תורה. על ידי ביקור חגיגי זה אנו רוצים לציין, במידת האפשר כעת, גם את סיום השנה וסיום ה'הסדר'. אנשים באו לעמול בתורה במשך חמש שנים וכעת מסתיים מחזור לימודם, וראוי לציין נקודת זמן משמעותית זו. ראוי שאנו, שעדיין לא הגענו לנקודה הזו, ננצל יותר את התקופה המיוחדת של ימי הישיבה.

”וְקָנָה אֶל אֱלֹקֶיהָ תְּמִיד”

נחשפתי היום לסיפור שסיפר פעם מו"ר הרב הדרי זצ"ל, והקב"ה גלגל שאתוודע אליו¹⁷: ”מעשה מהבעש"ט שנסע עם המגיד ר' מענדיל מבאר ויצמא ר' מענדיל למים, ואמר לו הבעש"ט: 'יהיה לך בטחון אמיתי בה' יתברך ויזמין לך מים'. וכן עשה, ונודמן להם ערל אחד ושאל להם אם פגעו בסוסים שנאבדו ממנו ג' ימים, שהוא מבקש אותם ג' ימים. ושאלו לו אם יש לו מים, ונתן לשתות מים לר' מענדיל. ושאל ר' מענדיל לרבו הבעש"ט: 'כיוון שהערל הנ"ל לא נסע רק למעני לרוות צמאוני, למה נוסע זה ג' ימים?' והשיב לו: 'שה' יתברך הזמין לך אותו מקודם שאם יהיה לך בטחון אמיתי בהשי"ת ימלא מחסורך. הרי שגדול כח הבטחון, שה' יתברך מזמין למלא משאלות אדם קודם שיהיה לו זה הבטחון על זה האופן אם יהיה לו בטחון". יהי רצון שנזכה שנקנה ביטחון גדול בקב"ה ונראה בישועתו.

הש"ח נוסע על ידי אהרן אדלר

¹⁷ אמרי פנחס, פרשת מקץ, אות מה

